CZU: 343.292(478+498) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.33**

ANALIZA COMPARATIVĂ A INSTITUȚIEI GRAȚIERII DIN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ROMÂNIEI

CAȚAVEL Lilia,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul,
studentă anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică, Specialitatea Drept
Coordonator științific: Calendari Dumitru, dr., lect. univ.

SUMMARY

In both the Republic of Moldova and Romania, pardon is a legal instrument aimed at facilitating the social reintegration of convicted offenders, but the procedures and criteria for application differ. In both countries, pardon is a sensitive issue, influenced by the social and political context, and requiring a balanced approach to prevent abuses and protect the rights of individuals.

***Keyword*:** pardon, president, punishment, partial, total.

Introducere. Comiterea unei infracţiuni determină naşterea raportului penal. Răspunderea penală există chiar din momentul săvârşirii infracţiunii şi constă în obligaţia infractorului de a suporta consecinţele ei.

Interpretarea diferită a noţiunii şi a conţinutului răspunderii penale demonstrează importanţa şi dificultatea problemei în cauză. Avându-se în vedere că răspunderea penală este unul dintre pilonii de bază pe care, alături de infracţiune şi pedeapsă, se sprijină întregul sistem de drept penal, este extrem de important şi necesar ca, în scopul aplicării unilaterale a normelor penale, legiuitorul să-şi expună voinţa dând o apreciere acestei noţiuni, fapt care s-a şi întâmplat odată cu adoptarea legislaţiei penale în vigoare [1, p.20].

Fără răspunderea penală, mecanismele de reglementare juridică nu ar mai funcționa eficient, ceea ce ar duce la o slăbire a autorității legii. Aceasta ar afecta încrederea cetățenilor în sistemul judiciar și ar putea duce la o creștere a infracționalității, întrucât indivizii nu ar mai avea motive să respecte legea. Restabilirea ordinii de drept ar fi extrem de dificilă într-un astfel de context. Răspunderea penală joacă un rol crucial în menținerea unui climat de siguranță și stabilitate socială.

Raportul penal este adus în faţa organelor de justiţie, care decid asupra existenţei sau inexistenţei sale. După cercetarea şi rezolvarea raportului substanţial

de conflict, în cazul aplicării unei pedepse, hotărârea de condamnare trebuie dusă la îndeplinire prin executare. Aşadar, din acest unghi de vedere, se disting două etape în realizarea justiţiei penale: aplicarea sancţiunii penale şi executarea acesteia.

Însă, în anumite situaţii, pot interveni stări sau împrejurări posterioare săvârşirii infracţiunii sau aplicării pedepsei care, în interesul societăţii, determină inutilitatea sau inoportunitatea tragerii la răspundere penală, a executării pedepsei ori a menţinerii unor consecinţe ale condamnării [2, p.164].

Discuții și rezultate. Condiţiile cu caracter general care împiedică realizarea sau desăvârşirea reacţiei represive a societăţii împotriva faptelor penale sunt reglementate în capitolul XI al Codului penal al Republicii Moldova şi în titlul VII- VIII al părţii generale a Codului penal al României. Este vorba despre amnistie, graţiere, împăcare, stingerea antecedentelor penale, reabilitarea judecătorească (art.art. 107 - 112 CP RM) [3]. Codul penal român, pe lângă cauzele menţionate, mai vizează prescripţia şi lipsa plângerii prealabile.[4]

Fiecare dintre cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecinţele condamnării constituie instituţii de drept unitare. Acestea permit o analiză detaliată a circumstanțelor în care o acțiune penală poate fi justificată sau chiar exclusă, contribuind astfel la echilibrul dintre apărarea societății și protejarea drepturilor fundamentale ale persoanelor. Fiecare dintre aceste instituții are reguli și principii specifice, care trebuie respectate pentru a asigura o aplicare corectă a legii.

Astfel, gratierea este una dintre cele mai vechi instituții juridice care înlătură consecințele condamnării penale. Aceasta permite autorităților să renunțe la executarea pedepsei sau să reducă o condamnare, în funcție de diverse circumstanțe, cum ar fi comportamentul bun al condamnatului sau motivele umanității. Gratierea poate avea un impact semnificativ asupra reintegrării sociale a persoanelor condamnate, oferindu-le o nouă oportunitate de a se reintegra în comunitate. De asemenea, subliniază ideea de clemență și umanitate în justiție. Cauzele de înlăturare sau modificare a executării pedepsei nu afectează existenţa răspunderii penale, ci fac numai ca pedeapsa să nu fie executată sau să fie modificată, înlocuită cu o pedeapsă de altă natură, mai ușoară [5, p. 562].

Graţierea este actul prin care persoana condamnată este liberată, în tot sau în parte, de pedeapsa stabilită ori pedeapsa stabilită este comutată [3, art.108 alin.(1)]. Potrivit legii penale moldovenești, graţierea nu are efecte asupra pedepselor

complementare, cu excepţia cazului în care se dispune altfel prin actul de graţiere și nu are efecte asupra măsurilor de siguranţă şi asupra drepturilor persoanei vătămate [3, art.108 alin.(3),(4)].

Grațierea, conform prevederilor art. 160 alin. (1) din Codul penal al României, are ca efect înlăturarea, în totul sau în parte, a executării pedepsei ori comutarea acesteia în alta mai ușoară. Aceasta nu are efecte asupra pedepselor complementare și măsurilor educative neprivative de libertate, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere. Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate. Alineatul patru al acestui articol denotă că grațierea nu are efecte asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere.

Din aceste prevederi normative este dificil de a releva conţinutul instituţiei respective.

Graţierea este un act de clemenţă (bunăvoinţă) al puterii de stat prin care, în temeiul unor considerente social-politice și de politică penală, cei condamnaţi sunt iertaţi de obligaţia de a executa pedeapsa ori prin care se dispune scurtarea duratei de executare a pedepsei, sau prin care o pedeapsă mai grea ca natură este înlocuită cu una mai ușoară [2].

Instituţia graţierii are o natură dublă, fiind atât o instituţie de drept constituţional, cât și o instituţie de drept penal. Prin prevederile Constituţiei RM sunt stabilite organele competente să acorde graţierea [6, art.88, lit.e], iar în Codul penal al RM sunt reglementate efectele juridico-penale pe care această măsură le produce [3, art.108].

Referitor la organele de stat competente să acorde graţierea, Constituţia RM și Codul penal al RM prevede acordarea acesteia, în mod individual, prin decretul Președintelui ţării [7].

Legislaţia penală a României face distincţie între graţierea individuală (care se acordă prin decret de către Președintele ţării, la cererea condamnatului) și graţierea colectivă (care se acordă din oficiu, prin lege, de către Parlament). Considerăm însă, nejustificată acordarea graţierii colective, întrucât această măsură trebuie să fie cu totul excepţională și urmează să aibă întotdeauna un caracter individual.

Sub raportul naturii sale juridice, graţierea individuală apare ca o cauză personală de înlăturare sau de modificare a executării unei pedepse aplicate unei persoane și totodată ca un mijloc de individualizare a constrângerii juridice penale.

Această formă a graţierii se acordă şi produce efecte *in personam*, profitând numai cel căruia i-a fost acordată, nu şi eventualii participanţi.

Graţierea se acordă în temeiul cererii depuse de persoanele condamnate, de rudele apropiate ale acestora, de deputaţi în Parlament, de autorităţile administraţiei publice locale, de asociaţii obștești, de avocaţii care au participat la examinarea cauzelor în care s-au pronunţat sentinţe de condamnare la detenţiune pe viaţă și a cauzelor privind minorii, precum și de administraţia întreprinderilor, instituţiilor și organizaţiilor în care au lucrat anterior persoanele condamnate.

În scopul examinării cererilor de graţiere a condamnaţilor, pe lângă Preşedintele RM, a fost constituită Comisia pentru problemele graţierii persoanelor condamnate, prin Decretul Preşedintelui RM nr. 106 din 07.06.2021. Şedinţele Comisiei se convoacă pe măsura intrării materialelor, dar nu mai rar decât o dată în trimestru. La examinarea cererilor de graţiere, se iau în consideraţie caracterul şi gradul de pericol social al infracţiunii comise, personalitatea condamnatului, comportamentul, starea civilă, atitudinea lui faţă de cele săvârşite, partea executată a pedepsei, informaţiile privind repararea prejudiciilor materiale, opinia administraţiei instituţiei penitenciare, precum şi alte circumstanţe ce merită a fi luate în consideraţie.

Hotărârile Comisiei, împreună cu cererile de graţiere, se prezintă spre examinare Preşedintelui RM, deciziile căruia privind satisfacerea sau respingerea cererilor de graţiere sunt definitive.

Pregătirea materialelor pentru examinare în şedinţa Comisiei,[8] precum şi controlul asupra executării decretelor se realizează de Serviciul cetăţenie şi graţieri al Aparatului Preşedintelui RM [9].

În cazul în care Preşedintele RM decretează graţierea persoanei condamnate, instituţia sau organul care asigură executarea decretului, în termen de cel mult 5 zile de la data publicării acestuia, informează şeful statului şi instanţa ce a judecat cauza în fond despre executare, iar în cazul comutării pedepsei şi despre preluarea executării sau imposibilitatea executării decretului [9, art.273 alin.(2)]. Tot legiuitorul din RM a stabilit prin cadru normativ că din momentul liberării de pedeapsă, periodic, să fie verificat comportamentul persoanei graţiate. Potrivit art.273 alin. (3) Codul de executare al RM, „instituţia sau organul care, în conformitate cu art.173 din prezentul Cod, este competent să supravegheze comportamentul persoanei liberate de pedeapsă, în temeiul actului de graţiere cu un termen de probă, va informa anual,

până la expirarea termenului de probă, Preşedintele RM asupra comportamentului condamnatului". [10]

În România, procedura de acordare a graţierii individuale se realizează prin exercitarea a două tipuri de acţiuni, respectiv, la cererea persoanei interesată ori din oficiu, dar numai după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. În primul caz, cererea de graţiere individuală e adresată Preşedintelui României şi poate fi făcută de către persoana condamnată, apărătorul ori reprezentantul legal al acesteia, soţul persoanei condamnate, ascendenţii, descendenţii, fraţii, surorile ori copiii acestora, precum şi de aceleaşi rude ale soţului persoanei condamnate. Preşedintele României în baza art.6 din Legea 546/2002, [11] poate solicita, la momentul la care acesta consideră că se impune, avize consultative Ministerului Justiţiei în problema legată de promovarea actului de clemenţă. Ministerul Justiţiei, în termen de 30 de zile de la data solicitării, înaintează avizul solicitat. Preşedintele României, atunci când consideră necesar, poate solicita în mod oficial informaţii fie organelor administraţiei publice locale ori conducătorului locului de detenţie, fie după caz, organelor judecătoreşti şi parchetelor sau organelor de poliţie, precum şi altor instituţii publice, ca de altfel şi comandantului unităţii, pentru condamnaţii militari. În situaţia juridică a acordării graţierii, decretul de graţiere se publică în Monitorul Oficial al României, partea I. Prin asemenea procedură ori decret pot fi graţiate una ori mai multe pedepse, iar graţierea individuală se acordă exclusiv numai pentru cazurile privind pedepsele privative de libertate. Graţierea individuală nu intervine ca act de clemenţă nici asupra raportului juridic civil şi nici asupra măsurilor administrative pronunţate într-o cauză penală [11, p.45].

Prin comparaţie cu legislaţia Republicii Moldova, în România este reglementată şi posibilitatea graţierii colective. În cazul legat de procedura graţierii colective, reglementată de dispoziţiile Legii 546/2002, art.12-15 se arată următoarele aspecte. Acest tip de clemenţă prezintă avantajul că se poate acorda unui număr de persoane pentru condamnări determinate, stabilite de instanţa de judecată prin cuantumul pedepselor sau prin infracţiunile pentru care au fost pronunţate. Din procedura de graţiere colectivă, rezidă, în principal, măsura clemenţă de iertare de pedeapsă. Aceasta clemenţă e dictată de motivaţii de politică penală, motivaţii specifice unui anume moment istoric şi au la bază studii criminologice.

Decretul este un act al organului executiv, subordonat legii, prin care se asigură

aplicarea acesteia. Numai în cazuri cu caracter excepţional, decretele dobândesc caracter legislativ.

Practica aplicării graţierii în România şi în Republica Moldova în raport cu structurile instituţionale competente reprezintă următaorele. În Republica Moldova există Serviciul cetăţenie şi graţieri din structura Aparatului Preşedintelui RM, iar în România există o autoritate asemănătoare ce funcţionează în cadrul cabinetului Preşedintelui României, având drept suport legal Legea 546/2002 [10; 12, p.48].

Analiza decretelor Preşedintelui de graţiere din Republica Moldova şi România a evidențiat următaorele. Actul de clemenţă va cuprinde în mod obligatoriu două elemente definitorii: 1) *ipoteza, dispoziţia şi sancţiunea*.

1) *Ipoteza*: priveşte modalităţile de identificare a obiectului clemenţei; dispoziţia: în cuprinsul ei sunt indicate drepturile şi obligaţiile subiecţilor raportului penal. Dacă, în general, *dispoziţia* normei penale poate să impună, să permită un anumit comportament, sau să ceară abţinerea de la o anumită conduită, în cazul legilor de graţiere dispoziţia ordonă întotdeauna o anumită conduită; sancţiunea: există numai în materia graţierii condiţionate. *Sancţiunea* apare ca un complement al dispoziţiei, iar constrângerea pe care o implică, drept o garanţie a respectării condiţiei sub care a fost acordată graţierea. În cazul condamnaţilor graţiaţi condiţionat, obligaţia generală de respectare a legilor, prevăzută în art. 51 din Constituţia României. [13]

În Republica Moldova a avut loc cazuri de grațiere a condamnaților, spre exemplu:

1) Președintele Maia Sandu, a grațiat-o pe N.U., mamă a 5 copii, fiind condamnată de Curtea de Apel Bălți la 6 ani de închisoare după ce n-a reușit să restituie un credit [14].

2) În temeiul art.88 lit. e) din Constituția Republicii Moldova și al art. 108 din Codul penal RM, Președintele Republicii Moldova a grațiat pe C.M., născut în 1986, condamnat pentru trafic de droguri la 15 noiembrie 2018 de Judecătoria Chișinău, sediul Centru, liberându-l de pedeapsa penală, în partea neexecutată a pedepsei stabilite [15].

3) În temeiul art.88 lit. e) din Constituția Republicii Moldova și al art. 108 din Codul penal, Președintele Republicii Moldova a grațiat pe E.A., născută în 1997, condamnată la 7 februarie 2023 de Curtea de Apel Chișinău, liberând-o de pedeapsa penală, în partea neexecutată a pedepsei stabilite [16].

De asemenea, și în România a avut loc cazuri de grațiere a condamnaților, spre exemplu:

1) Decret prin care Președintele României Traian Băsescu a grațiat pe doamna

G.V. pentru restul rămas neexecutat din pedeapsa de 1 an și 3 luni închisoare, aplicată pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectarea a hotărârilor judecătorești, prevăzută de art. 271 alin. 2 CP al României.

2) Alt Decret al Președintelui României, privind grațierea doamnei B.F. pentru restul rămas neexecutat din pedeapsa de 1 an și 3 luni închisoare, aplicată pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectarea a hotărârilor judecătorești, prevăzută de art.271 alin.2 CP al România.

Concluzie. Sistemul de grațiere prin acte normative emanate de la organul legislativ este considerat superior celui administrativ datorită mai multor aspecte. În primul rând, organul legislativ are o legitimitate democratică mai mare și poate analiza cu obiectivitate diversele circumstanțe care justifică acordarea clemenței. Aceasta permite o abordare mai cuprinzătoare și mai echitabilă a grațierii, având în vedere impactul social și moral al deciziilor luate.

De asemenea, prin adoptarea unor acte normative, se asigură transparența procesului de grațiere, ceea ce contribuie la încrederea publicului în sistemul de justiție. Acest sistem permite, de asemenea, o evaluare mai riguroasă a criteriilor și condițiilor în care se poate acorda grațierea, asigurând astfel o aplicare uniformă și echitabilă a legii.

Regulamentul de examinare a cererilor de grațiere stabilește procedurile prin care condamnații pot solicita grațierea, inclusiv documentația necesară. În România, legislația permite și grațierea colectivă, ceea ce reprezintă o abordare mai amplă și mai flexibilă în privința clemenței. Aceasta poate oferi o soluție eficientă pentru anumite categorii de condamnări, mai ales în situații de supraaglomerare a sistemului penitenciar sau în cazuri de circumstanțe excepționale.

Adoptarea unei reglementări similare în Republica Moldova ar putea contribui la o gestionare mai eficientă a cazurilor de grațiere, oferind o oportunitate de a aborda problemele sistemului de justiție dintr-o perspectivă mai umană și adaptată la nevoile sociale. Astfel, grațierea colectivă ar putea reprezenta un instrument important în promovarea reintegrării sociale a condamnaților.

BIBLIOGRAFIE:

1. GLADCHI, Gh., GLAVAN, B. Noțiunea și conținutul răspunderii penale. În: Revista Națională de Drept, nr. 1, ianuarie 2010, p. 19-27.

2. SIMINEANU, D. Esenţa şi definirea noţiunii de amnistie. În: Analele ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, ed.XIII, nr.1, 2012, p. 164-170.

3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74/195 din 14.04.2009.

4. Codul penal al României, nr.286 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24.07.2009. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635.

5. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005.

6. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78/140 din 29.03.2016. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro.

7. Decretul Președintelui Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare a cererilor de grațiere și de acordare a grațierii individuale persoanelor condamnate de către Președintele Republicii Moldova, nr. 894-IX din 18.04.2023. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/894.pdf.

8. Decretul Președintelui Republicii privind constituirea Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate pe lângă Președintele Republicii Moldova, nr. 106 din 07.06.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 142-145/166 din 11.06.2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137283&lang=ro#.

9. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind structura Aparatului Preşedintelui Republicii Moldova, nr. 30 din 11.02.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 51-56/27 din 19.02.2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125452&lang=ro.

10. Codul de Executare al Republicii Moldova, nr. 44 din 24.12.2004. Republicat În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 214-220/704 din 05.11.2010.

11. Legea privind graţierea individuală și procedura acordării grețierii nr.546 din 14.10.2002. În: Monitorul Oficial al României nr.755 din 16.10.2002. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://lege5.ro/gratuit/gm4tgmjv/gratierea-individuala-lege-546-2002?dp=ge2taojvg44dk.

12. LUPU, C.A. Mecanismul de realizare a instituţiei graţierii şi căile de perfecţionare a acestuia. În: Revista Națională de Drept, Nr. 3, 2013, p. 44-51.

13. Constituția României din 31.10.2003. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31.10.2003. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?den=act2_1&par1=2#t2c2s0sba51.

14. Decretul Președintelui Republicii privind aprobarea unei grațiere individuale, nr. 272-IX din 13.12.2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/272.pdf.

15. Decretul Președintelui Republicii privind acordarea unei grațiere individuale nr. 1252-IX din 20.12.2023 [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/1252.pdf.

16. Decretul Președintelui Republicii privind acordarea unei grațieri individuale nr. 1484-IX din 13.06.2024. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/1484.pdf